

Valtioneuvoston periaatepäätös nuoriso- ja jengirikollisuuden ehkäisemisen ja torjumisen toimenpideohjelmasta vuosille 2024-2027

Sisällysluettelo

1. HALLITUSOHJELMAN KIRJAUKSET JA TOIMENPIDEOHJELMAN VALMISTELU	1
2. NUORISORIKOLLISUUDESSA HUOLENAIHEENA VÄKIVALTA JA KATUJENGIT	2
3. TOIMENPIDEOHJELMAN LÄHTÖKOHDAT JA RAJAUKSET	2
4. TOIMENPITEET NUORISO- JA JENGIKOLLISUUTEEN PUUTTUMISEKSI	3
4.1 Tuetaan lapsia, nuoria ja perheitä jo varhaisessa vaiheessa	3
4.2 Puututaan nuorten rikolliseen käyttäytymiseen nopeasti ennen rikosprosessia, sen aikana ja sen jälkeen	4
4.3 Lisätään nuorten ja huoltajien vastuuta rikoksella aiheutetuista vahingoista	6
4.4 Parannetaan viranomaisyhteistyötä ja tiedonvaihtoa viranomaisten välillä	6
4.5 Tehostetaan rikosprosessia nuoriso- ja katujengirikollisuuden torjumiseksi	7
4.6 Kiristetään rangaistuksia	8
4.7 Lisätään nuorten rikosseuraamuksiin velvoittavuutta	9
4.8 Ehkäistään katujengeihin liittymistä yhteisöissä ja alueilla	10
4.9 Hyödynnetään tutkimustietoa	11
5. TOIMENPIDEOHJELMAN TOIMEENPANO JA SEURANTA	11

1. HALLITUSOHJELMAN KIRJAUKSET JA TOIMENPIDEOHJELMAN VALMISTELU

Pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelman mukaan hallitus tunnistaa nuoriso- ja jengirikollisuuden lisääntymisen vakavaksi ongelmaksi ja hallitus on sitoutunut ottamaan käyttöön tarvittavat keinot nuoriso- ja jengirikollisuuden määrätietoiseksi torjumiseksi ja vähentämiseksi. Ongelman ratkaisemiseksi hallitus toteuttaa laajan joukon sekä kovia että pehmeitä toimenpiteitä. Ilmiöön puuttuminen vaatii moniammatillista otetta. Muutokseen otetaan mukaan koko yhteiskunta, lähtien kotien ja vanhempien kasvatustuella tuesta sekä syrjäytymisen ja syrjinnän vastaisesta työstä aina kotoutumis- ja maahanmuuttopolitiikkaan saakka.

Hallitusohjelman mukaan hallitus laatii vuoden 2023 loppuun mennessä laajan toimenpideohjelman, jolla katkaistaan nuoriso- ja jengirikollisuuden lisääntyminen Suomessa. Hallitus tekee periaatepäätöksen poikkihallinnollisen jengirikollisuuden ennaltaehkäisy- ja torjuntaohjelmasta.

Oikeusministeriö asetti 1.9.2023 työryhmän (VN/24165/2023) valmistelemaan nuoriso- ja jengirikollisuutta koskevan toimenpideohjelman. Valmisteltu toimenpideohjelma sisältää toimia tehokkaaseen nuoriso- ja jengirikollisuuden ennaltaehkäisyyn, rikoskierteen katkaisuun, rikosten selvittämiseen ja rikosvastuun toteutumiseen sekä rangaistusten kiristämiseen. Työryhmän jälkeen ohjelman valmistelu jatkui valtioneuvostossa. Samalla kuultiin lapsiasiavaltuutettua, Helsingin kaupungin sekä Varsinais-Suomen hyvinvointialueen ja Turun kaupungin edustajia.

2. NUORISORIKOLLISUUDESSA HUOLENAIHEENA VÄKIVALTA JA KATUJENGIT

Pitkällä aikavälillä nuorten rikoskäyttäytyminen on eri tietolähteiden mukaan vähentynyt. Viime vuosien aikana nuorten ja erityisesti alle 15-vuotiaiden rikosepäilyjen määrä on kuitenkin lisääntynyt useissa rikoslajeissa huomattavasti. Nuorten hyvinvoinnissa ja rikollisuudessa on myös nähtävissä polarisoitumista. Rikokset keskittyvät pienelle ryhmälle nuoria, joka tekee toistuvasti vakavia rikoksia.

Voidaan tunnistaa kaksi ilmiötä, jotka antavat erityistä aihetta toimenpiteille.

- 1) Poliisin tietoon tullut nuorten *väkivaltarikollisuus* on viime vuosina kasvanut. Ilmiö on valtakunnallinen eikä paikannu jollekin tietylle alueelle tai johonkin tiettyyn väestöryhmään.
- 2) Suomessa on viime vuosina tehty havaintoja nuorten aikuisten muodostamista paikallisista *katujengeistä*. Poliisin mukaan katujengeillä on verraten pysyvä rakenne, yhteinen identiteetti sekä rikollisuudelle myönteinen arvomaailma ja niiden rikollinen toiminta on ainakin jossain määrin tavoitteellisesta ja suunnitelmallista. Suomen poliisi on tunnistanut noin 10 katujengiksi luokiteltua ryhmää. Näihin ryhmiin on yhdistetty kaikkiaan noin 350 henkilöä, joista noin 150 on poliisin arvion mukaan ryhmien keskeisiä henkilöitä tai jäseniä. Henkilöt ovat pääasiassa 18–30-vuotiaita ulkomaalaistaustaisia miehiä, jotka kuuluvat useisiin eri kansallisuuksiin. Suuri osa ryhmiin kuuluvista on Suomen kansalaisia. Katujengien vaikutusalueet painottuvat pääasiassa pääkaupunkiseudun ja Lounais-Suomen alueille, usein joillekin tietyille asuinalueille.

3. TOIMENPIDEOHJELMAN LÄHTÖKOHDAT JA RAJAUKSET

Nuoriso- ja jengirikollisuutta koskeva tilannekuva sekä ohjelman valmistelun aikana läpikäytyt Tanskassa ja Ruotsissa toteutetut toimet osoittavat, että nuoriso- ja jengirikollisuuden ehkäiseminen ja torjuminen edellyttävät toimia yhteiskunnan eri tasoilla, mutta myös koko rikosprosessin tehokkuutta aina poliisin rikostorjunnasta, syyteharkintaan ja oikeusprosessiin sekä rangaistuksen täytäntöönpanoon asti.

Rikollisuus kytkeytyy usein erilaisiin sosiaalisiin ongelmiin ja samat ennaltaehkäisyn keinot voivat ehkäistä monenlaisia sosiaalisia ongelmia. Monet yhteiskuntapolitiikan toimet kuten päihde-, työllisyys-, koulutus, perhe- ja kotoutumispolitiikka saattavat vähentää myös nuorten rikollisuutta. Nyt valmisteltu toimenpideohjelma ei kuitenkaan ole yleinen ohjelma nuorten syrjäytymisen

ehkäisemiseksi, vaan ohjelma sisältää enimmäkseen kriminaalipoliittisia toimenpiteitä, jotka kohdistuvat *rikollisuuden riskiryhmiin ja rikoksiin jo syyllistyneisiin*.

Erityisesti katujengien osalta on huomattava, että niiden vaikutusalueet painottuvat suurten kaupunkien huono-osaisemmille asuinalueille, joilla maahanmuuttajataustaisen väestön osuus on keskimääräistä korkeampi. Jos katujengien paikallinen asema vahvistuu, on olemassa riski, että kasvava määrä nuoria joutuu katujengien vaikutuspiiriin omalla asuinalueellaan. Kriminaalipoliittisten toimenpiteiden lisäksi on tärkeää edistää maahanmuuttajien kotoutumista sekä ehkäistä rinnakkaisysteiskuntien syntymistä.

* * *

Toimenpideohjelma rakentuu ensisijaisesti nuoriso- ja jengirikollisuutta koskevien hallitusohjelmakirjausten toteutuksesta huomioiden ne kirjaukset, joissa tuodaan esille nuorten syrjäytymisen ehkäisemisen ja mahdollisimman varhaisen puuttumisen ja tuen tärkeys. Niiden rinnalla on hyödynnetty nuoriso- ja katujengirikollisuusteemaa sivuavia tai käsitteleviä, aikaisemmin valmisteltuja raportteja ja selvityksiä. Tällaisia ovat muun muassa toistuvan ja vakavan nuorisorikollisuuden ehkäisyssä havaittuja aukkoja tunnistaneen poikkihallinnollisen työryhmän raportissa (OM 2023:30), Väkivallaton lapsuus -ohjelman väliarvioinnissa (STM 2023:17), Valtion nuorisotyön ja -politiikan VANUPO 2024—2027 -ohjelmassa (OKM 2024) sekä Pohjoismaisia ja kansainvälisiä malleja koskeneissa selvityksissä tunnistetut tarpeet.

Osa toimenpiteistä kohdistuu yleisemmin nuorisorikollisuuden ehkäisyyn, ja niissä keskitytään erityisesti riskiryhmiin ja rikoksiin jo syyllistyneisiin. Osalla ohjelman toimenpiteistä varmistetaan erityisesti nuorten aikuisten muodostamien katujengien rikollisuuden torjunta, kuten rikosten tehokas paljastaminen, tutkinta ja rikosvastuuseen saattaminen. Osa toimista on suunnattu kohdennetusti katujengien vetovoiman vähentämiseen ja katujengeihin liittymisen ehkäisemiseen. Myös rangaistuksilla on vaikutusta, ja siksi ohjelmassa on hallitusohjelman mukaisia toimenpiteitä niiden kiristämiseksi. Ohjelmassa on 43 toimenpidettä, jotka muodostavat yhdeksän eri kokonaisuutta.

Järjestäytyneen rikollisuuden vastaisia toimenpiteitä käsitellään erillisessä strategiassa, jonka päivittäminen on käynnissä oikeusministeriön johdolla. Kotoutumista edistävät toimet sisältyvät puolestaan työ- ja elinkeinoministeriön johdolla valmistettavaan kotoutumisen edistämishjelmaan vuosille 2024—2027.

4. TOIMENPITEET NUORISO- JA JENGIRIKOLLISUUTEEN PUUTTUMISEKSI

4.1 Tuetaan lapsia, nuoria ja perheitä jo varhaisessa vaiheessa

Lasten ja nuorten rikollisuuteen puuttumisessa mahdollisimman varhaisen reagoinnin ja tuen tulee olla ensisijainen lähtökohta. Tukea tarvitsevien yksilöiden ja perheiden varhaisella tunnistamisella, avulla ja puuttumisella vähennetään sekä inhimillisiä että taloudellisia kustannuksia. Tutkimuksissa korostetaan varhaisen puuttumisen merkitystä, sillä lasten ja nuorten kohdalla muutos saadaan aikaan

todennäköisemmin kuin jo pitkään rikoksia tehneiden, vanhempien nuorten kohdalla. Kunnilla ja hyvinvointialueilla on tässä työssä keskeinen rooli.

Toimenpide 1: Tuetaan vanhempien kasvatusvastuuta ja vanhemmuutta sekä kehitetään lasten, nuorten ja perheiden palveluita ja yhdenvertaisuutta vahvistavia toimintamalleja.

Vastuu- ja yhteistyötahot: STM, OKM

Resurssit: Euroopan unionin rakennerahasto ESR+ -rahoitus 23 M€

Toimenpide 2: Kehitetään nuorisorikollisuutta ja katuväkivaltaa ennaltaehkäiseviä, riskiryhmiin kohdistuvia ja rikoskierteen katkaisuun tähtääviä hyvinvointia ja terveyttä vahvistavan työn toimintamalleja ja vahvistetaan kansallista tietopohjaa.

Vastuu- ja yhteistyötahot: STM, THL ja muut yhteistyötahot

Resurssit: 10,7 miljoonaa euroa vuosille 2024–2027; terveyden edistämisen lisämääräraha, josta voidaan jakaa valtionavustuksia paikalliseen, alueelliseen sekä kansalliseen kehittämistyöhön

Toimenpide 3: Tuetaan nuorten, myös rikoksia tehneiden nuorten, ohjaamista erilaisiin kulttuuri- ja liikuntaharrastuksiin. Pyritään tarjoamaan vankiloissa harrastustoimintaa ja kannustetaan nuoria harrastusten pariin vapautumisvaiheessa. Kannustetaan nuorten perheitä, myös rikoksia tekevien nuorten perheitä, osallistumaan nuorten harrastusten tukemiseen.

Vastuu- ja yhteistyötahot: OKM, Rikosseuraamuslaitos

Resurssit: virkatyönä

Toimenpide 4: Jatketaan koulukiusaamisen ja väkivaltatilanteiden ennaltaehkäisyyn ja puuttumiseen liittyviä toimia kehittämällä yhtenäisiä suunnitelmia ja toimintamalleja koulujen turvallisuuden edistämiseksi.

Vastuu- ja yhteistyötahot: OKM

Resurssit: virkatyönä

4.2 Puututaan nuorten rikolliseen käyttäytymiseen nopeasti ennen rikosprosessia, sen aikana ja sen jälkeen

Vaikka alaikäisenä tehdyt rikokset on käsiteltävä rikosprosessissa kiireellisesti, on rikosprosessi siitä huolimatta liian hidaskäyttöä nuorten rikoksiin puuttumisen muodoksi. Tuomitut seuraamukset voivat tulla täytäntöönpantavaksi vasta kuukausien tai vuosien kuluttua. Nuorten epäiltyihin rikoksiin onkin tärkeää puuttua nopeasti rikosprosessin rinnalla. Tässä keskeisessä roolissa on lastensuojelu ja moniammatillinen viranomaisten yhteistyö. Moniammatillinen lähestymistapa nuorten rikoksiin on todettu onnistuneeksi useissa tutkimuksissa ja lisää panostuksia tarvitaan moniammatillisen työn laajentamiseksi ja vahvistamiseksi. Järjestöt täydentävät viranomaisten tarjoamia palveluita nuorten rikosten ehkäisyssä ja rikoskierteen katkaisussa.

Toimenpide 5: Nykyistä ennaltaehkäisevää ankkuritoimintaa tai vastaavaa toimintaa kehitetään yhä kattavammaksi ja toimivammaksi ja sen vaikuttavuutta seurataan.

Vastuu- ja yhteistyötahot: SM, STM, OKM ja alaiset hallinnot

Resurssit: Pääosin virkatyönä. Vaikuttavuuden seuranta vaatii erillisen resurssin.

Toimenpide 6: Tehostetaan poliisin läsnäoloa verkossa ja sosiaalisessa mediassa osana rikosten ennalta estävää toimintaa.

Vastuu- ja yhteistyötahot: Poliisihallitus

Resurssit: virkatyönä

Toimenpide 7: Hyödynnetään oikeusministeriön kehittämää toimintamallia ankkuritoiminnan jälkeisenä tukena ja laajennetaan sen käyttöä.

Vastuu- ja yhteistyötahot: OM, STM, SM, THL, valitut hyvinvointialueet, rikosprosessin viranomaiset, järjestöt

Resurssit: Oikeusministeriön budjetista on varattu rahoitusta valtionavustuksina rikosten ehkäisyyn. Rahoitus 1 miljoonaa euroa suunnataan valtionavustuksina hallitusohjelman mukaisesti nuorten toimintamallin levittämiseen.

Toimenpide 8: Osoitetaan rahoitusta sosiaalisen oikeudenmukaisuuden vahvistamiseksi suunnattuihin toimiin, jotka kohdentuvat runsaasti päihteitä käyttävien, vakavia rikoksia tekevien ja väkivaltaa käyttävien nuorten auttamiseen. Selvitetään vakavasti väkivaltaisten nuorten hoito- ja kuntoutusketjun toimivuus ja ryhdytään tarvittaviin toimenpiteisiin.

Vastuu- ja yhteistyötahot: STM, THL ja muut keskeiset toimijat

Resurssit: 12,5 miljoonaa euroa vuosille 2025-2028

Toimenpide 9: Yhdessä sosiaali- ja terveysministeriön kanssa koordinoidaan lastensuojelulakiin tarvittavat, lapsia turvaavat lainsäädäntömuutokset, joilla alle rikosvastuun olevien lasten rikoskierre saadaan katkaistua (mm.

valmisteluryhmä vakavasti päihteitä ja väkivaltaa käyttäviä ja rikoksia tekeviä alaikäisiä ja nuoria koskevan lastensuojelulainsäädännön uudistamiseksi (VN/5997/2024)). Selvitetään muiltakin osin tarve lisätoimille nuorten vakavan rikospolun katkaisemiseksi ja törkeän rikollisuuden torjumiseksi.

Vastuu- ja yhteistyötahot: STM, SM, OM, OKM, VM

Resurssit: virkatyönä

Toimenpide 10: Tarkastellaan sosiaaliviranomaisten toimivaltuuksia sijaishuollossa olevien lasten karkaamisen estämiseksi ja jo karanneiden lasten palauttamiseksi. Veloitetaan viranomaiset aktiiviseen yhteistyöhön sekä

varmistetaan riittävä toimivalta ja keinovalikoima, jotta sijoitettu tai huostaanotettu kadonnut lapsi löydetään nopeasti, saadaan palautettua ja karkaaminen estettyä. Vastuu- ja yhteistyötahot: STM, SM, OM, VM

Resurssit: virkatyönä

Toimenpide 11: Kehitetään 15–20-vuotiaista epäillyistä laadittavaa seuraamusselvitystä siten, että moniammatillinen yhteistyö nuoren tilanteen selvittämiseksi toteutuu ja tehostuu. Selvitetään ja tarvittaessa hyödynnetään tässä myös Tanskassa käytössä olevan ns. nuorisorikoslautakunnan malleja ja muita mahdollisia keinoja sitouttaa nuori seuraamusten ulkopuolella toteutettaviin rikoksista irrottautumista tukeviin interventioihin, mahdollisuuksien mukaan jo ennen seuraamuksen täytäntöönpanoa ja sen jälkeen.

Vastuu- ja yhteistyötahot: OM/rikosentorjuntaneuvosto, RISE, STM, SM

Resurssit: virkatyönä

Toimenpide 12: Laajennetaan Exit-toiminta kattamaan järjestäytyneen rikollisuuden ja väkivaltaisen ääriajattelun lisäksi myös katujengien jäsenet.

Vastuu- ja yhteistyötahot: Poliisihallitus, SM, Keskusrikospoliisi,
Rikosseuraamuslaitos ja muut keskeiset toimijat
Resurssit: virkatyönä

4.3 Lisätään nuorten ja huoltajien vastuuta rikoksella aiheutetuista vahingoista

Sovittelussa nuori saa mahdollisuuden ottaa vastuun aiheuttamistaan vahingoista ja ymmärtää tekonsa seuraukset uhrin kohtaamalla. Samalla nuori osallistuu aktiivisesti oman asiansa ratkaisuun. Conferencing-menettely on sovittelun muoto, jossa nuoren läheiset ja verkostot voivat laajemminkin olla mukana. On myös syytä arvioida, mikä vaikutus vanhempien vahingonkorvausvastuun ankaroittamisella olisi lasten parempaan kasvatukseen ja rikoksiin syyllistymiseen.

Toimenpide 13: Lisätään koulujen ja muiden viranomaisten tietoisuutta sekä nuorten asioiden ohjaamista lakisääteiseen rikos- ja riita-asioiden sovitteluun, tai tapauksesta riippuen järjestöjen tuottamien sovittelupalveluiden piiriin.

Vastuu- ja yhteistyötahot: OM, THL, OPH, sovittelutoimistot
Resurssit: virkatyönä

Toimenpide 14: Hyödynnetään THL:n valmistelemaa käsikirjaa lähiyhteisön mukaan ottavan conferencing-menetelmän käyttämiseksi lasten ja nuorten sovittelussa. Lisäksi selvitetään mahdollisuuksia hyödyntää sovittelua yhteisöissä ja alueilla esiintyvän nuorten välisen väkivallan kierteen ennaltaehkäisyssä ja ryhdytään paikallisesti tarvittaviin toimenpiteisiin.

Vastuu- ja yhteistyötahot: THL, järjestötoimijat, sovittelutoimistot. Selvityksen osalta OM/rikosentorjuntaneuvosto
Resurssit: virkatyönä

Toimenpide 15: Seuraamusselvitysten yhteydessä otetaan huomioon nuorten kohdalla sovittelun käytön mahdollisuus.

Vastuu- ja yhteistyötahot: OM, Rikosseuraamuslaitos, sovittelutoimistot
Resurssit: virkatyönä

Toimenpide 16: Selvitetään mahdollisuutta ottaa käyttöön sovittelutoimistojen alueilla työkorvausmahdollisuuksia (esim. ns. työkorvauspankki), joissa sovittelussa ollut nuori voisi yleishyödyllistä työtä tekemällä korvata vahinkoja uhrin siihen suostuessa ja ryhdytään tarvittaviin toimenpiteisiin.

Vastuu- ja yhteistyötahot: THL, sovittelutoimistot
Resurssit: virkatyönä

Toimenpide 17: Selvitetään keinoja, joilla voidaan vahvistaa vanhempien kasvatusvastuuta ja mahdollisuuksia ehkäistä alaikäisten tahallista väkivaltarikollisuutta. Selvityksen perusteella päätetään mahdollisesti toteutettavista toimista.

Vastuu- ja yhteistyötahot: STM, OM/RTN, SM, OKM
Resurssit: valmistelua tehdään virkatyönä

Toimenpide 18: Selvitetään keinoja sitouttaa lapsi tai hänen huoltajansa osallistumaan lastensuojelun avohuollon tukitoimenpiteisiin ja ryhdytään tarvittaviin toimenpiteisiin tämän varmistamiseksi.

Vastuu- ja yhteistyötahot: STM, OM
Resurssit: arvioidaan osana lastensuojelulain kokonaisuudistusta, virkatyönä

4.4 Parannetaan viranomaisyhteistyötä ja tiedonvaihtoa viranomaisten välillä

Nuoriso- ja jengirikollisuuden torjuminen ja ehkäiseminen tehokkaasti edellyttävät viranomaisten välistä moniammatillista yhteistyötä eri vaiheissa. Oma-aloitteinen viranomaisten välinen tiedonluovutus ja moniammatillisessa yhteistyössä tapahtuva tiedonvaihto ovat keskeisiä ratkaistavia asioita, jotta nuorisorikollisuuden ja jengiytymisen kasvun lisääntyminen saadaan tehokkaasti torjuttua. Nuorisorikollisuuden ja jengiytymisen torjunnan tehostamiseksi valtakunnallisesti on myös tunnustettu tarve koordinoida nuorisorikollisuuden ja katujengien vastaisia tehostamistoimia ministeriöiden ja keskeisten toimijoiden kesken.

Toimenpide 19: Täsmennetään ja selkeytetään viranomaisten välistä tietojenvaihtoa koskevaa sääntelyä ja puretaan tiedonvaihdon esteitä. Kehitetään viranomaisten välisiä toimintakäytäntöjä myös osana viranomaisten välistä tietojenvaihtoa koskevaa hallitusohjelman mukaista koordinaatiohanketta. Vastuu- ja yhteistyötahot: OM/RISE, SM, OKM ja keskeiset viranomaiset
Resurssit: virkatyönä

Toimenpide 20: Lisätään katujengirikollisuuteen liittyvää poliisin osaamista kehittämällä ja mallintamalla siihen liittyvää rikostorjuntaa ja moniviranomaisyhteistyötä rikostorjunnan tueksi. Vastuu- ja yhteistyötahot: SM, Poliisihallitus
Resurssit: 80 000 €

Toimenpide 21: Tehostetaan poliisin, Maahanmuuttoviraston ja Rikosseuraamuslaitoksen yhteistyötä kehittämällä tiedonvaihtoprosessia turvapaikka-, oleskelulupa- ja kansalaisuuslain mukaisissa menettelyissä ja tarvittaessa toteuttamalla muutokset maahanmuuttoa ja kansalaisuutta koskevaan lainsäädäntöön (esimerkiksi kansalaisuuslain 46 §:n lausuntomenettelyn kaltaisesti). Lisäksi varmistetaan, että vakavasti yleistä järjestystä vaarantaville ja vakavia rikoksia tehneille ei myönnetä oleskelulupaa tai kansalaisuutta, tai oleskelulupa peruutetaan. Vastuu- ja yhteistyötahot: SM, OM, Rikosseuraamuslaitos, Poliisihallitus ja Maahanmuuttovirasto
Resurssit: virkatyönä

Toimenpide 22: Ilmiön torjuntaa ja tiedon jakamista tehostetaan perustamalla sisäministeriöön määräaikainen koordinaatio- ja yhteistyöryhmä. Vastuu- ja yhteistyötahot: SM, STM, OM, OKM, TEM, kuntien ja hyvinvointialueiden edustus sekä muut keskeiset toimijat
Resurssit: virkatyönä

4.5 Tehostetaan rikosprosessia nuoriso- ja katujengirikollisuuden torjumiseksi

Tavoitteena on tunnistaa alkamassa oleva rikoskierre ja katkaista se nopeasti, tutkia ilmi tulleet rikokset tehokkaasti ja saattaa rikoksenteelijät rikosvastuuseen sekä ohjata nuoret rikoksenteelijät viranomaisyhteistyöllä pois rikoksen tieltä.

Toimenpide 23: Rikosprosessissa puututaan nopeasti ja tehokkaasti katujengeihin liittyviin rikosasioihin.

Vastuu- ja yhteistyötahot: SM, OM, poliisi, syyttäjä, tuomioistuinlaitos, Rikosseuraamuslaitos

Resurssit: jatkuvaa virkatyötä

Toimenpide 24: Varmistetaan, että nuorten vakavien rikosten rangaistukset pannaan täytäntöön viivytyksettä.

Vastuu- ja yhteistyötahot: Rikosseuraamuslaitos, OM

Resurssit: Toteutetaan virkatyönä

Toimenpide 25: Selvitetään alle 15-vuotiaana tehdystä rikollisesta teosta epäiltyyn kohdistettavia viranomaisoimia, joilla sosiaaliviranomaisten ja poliisin yhteistoiminnassa turvataan rikostutkinta lapsen oikeudet turvaten. Selvityksen perusteella päätetään mahdollisesti toteutettavista lainsäädäntömuutoksista.

Vastuu- ja yhteistyötahot: OM, SM, STM

Resurssit: lainvalmistelu virkatyönä

Toimenpide 26: Varmistetaan, että poliisilaki, pakkokeinolaki ja esitutkintalaki sekä tutkintavankien yhteydenpidon valvontaa koskeva sääntely tukevat rikostorjuntaa riittävällä tavalla.

Vastuu- ja yhteistyötahot: SM ja OM

Resurssit: virkatyönä

Toimenpide 27: Selvitetään keinoja vähentää rikoksia julkisissa paikoissa, joihin liittyy merkittävästi kohonnut rikosten riski. Selvityksessä kiinnitetään erityistä huomiota nuoriso- ja jengirikollisuuden torjumiseen. Selvityksen perusteella päätetään mahdollisesti toteutettavista toimista.

Vastuu- ja yhteistyötahot: SM ja OM

Resurssit: tarvearvio 100 000 €

Toimenpide 28: Selvitetään ääni- ja videotallenteiden käytön lisäämistä todistelun turvaamiseksi ja kuultaviin vaikuttamisen estämiseksi. Toteutetaan lainsäädäntömuutokset ja muut toimenpiteet.

Vastuu- ja yhteistyötahot: OM ja SM

Resurssit: virkatyönä

Toimenpide 29: Rikoshyödyn poisottamista helpotetaan esimerkiksi alentamalla vaadittavaa näyttökynnystä ja ottamalla käyttöön rikoshyödyn menettämistä koskeva menettely rikosoikeudenkäynnin ulkopuolella.

Vastuu- ja yhteistyötahot: OM ja muut keskeiset toimijat

Resurssit: virkatyönä

Toimenpide 30: Mahdollistetaan nykyistä laajempien salaisten pakkokeinojen käyttö rikollisjengissä aktiivisesti toimivan henkilön kohdalla.

Vastuu- ja yhteistyötahot: OM ja muut keskeiset toimijat

Resurssit: virkatyönä

4.6 Kiristetään rangaistuksia

Hallitusohjelma sisältää useita toimenpiteitä seuraamusten kiristämiseksi katujengeihin liittyvissä rikoksissa. Ohjelmassa otetaan huomioon myös se, että

rikollisryhmät voivat hyödyntää lapsia rikosten toteuttamisessa välttääkseen rikoksesta aiheutuvia seuraamuksia.

Ampuma-aserikollisuuden merkitys on korostunut viime vuosina, kun aseita on tavattu henkilöiden hallussa julkisilla paikoilla ja autoissa. Myös alle 18-vuotiaiden ja jopa alle 15-vuotiaiden vakavissa väkivaltarikoksissa teräaseiden käyttö on tullut tavallisemmaksi. Myös lisääntynyt sosiaalisen median käyttö uhrin nöyryyttämistarkoituksessa on huomioitu toimenpideohjelmassa.

Toimenpide 31: Kovennetaan rangaistuksia katujengirikollisuuteen liittyvistä rikoksista säätämällä rikoksen liittymisen katujengin toimintaan erilliseksi rikoksen koventamisperusteeksi.

Vastuu- ja yhteistyötahot: OM

Resurssit: virkatyönä

Toimenpide 32: Vahvistetaan välillisen tekemisen oppia siten, että alle rikosvastuikäisen lapsen rikolliseen tekoon yllyttävä henkilö katsotaan useammin rikoksen tekijäksi. Säädetään tämä toiminta koventamisperusteeksi tai kriminalisoidaan se omana rikosnimikkeenä.

Vastuu- ja yhteistyötahot: OM

Resurssit: virkatyönä

Toimenpide 33: Törkeän ampuma-aserikoksen vähimmäisrangaistus korotetaan neljästä kuukaudesta kahteen vuoteen vankeutta, jotta varmistetaan niistä tuomittavien vankeusrangaistusten pääsääntöinen ehdottomuus. Muutetaan törkeän ampuma-aserikoksen tunnusmerkistöä siten, että luvattoman ampumaseen kantaminen tai kuljettaminen yleisellä paikalla tai kulkuneuvossa tulee rangaistavaksi törkeänä ampuma-aserikoksena. Korotetaan rangaistuksia vaarallisen esineen ja toisen vahingoittamiseen soveltuvan esineen hallussapidosta.

Vastuu- ja yhteistyötahot: OM

Resurssit: virkatyönä

Toimenpide 34: Lisätään nöyryytys törkeän pahoinpitelyn kvalifointiperusteeksi tai rikoksen koventamisperusteeksi. Tällaista olisi esimerkiksi teon kuvaaminen ja materiaalin eteenpäin levittäminen tai muu erityisen nöyryyttävä tekotapa.

Vastuu- ja yhteistyötahot: OM

Resurssit: virkatyönä

4.7 Lisätään nuorten rikosseuraamuksiin velvoittavuutta

Nuorisorangaistukseen voidaan tuomita 15–17-vuotiaana rikokseen syyllistynyt nuori, jos sakko katsotaan tekoon ja tekijän aikaisempiin rikoksiin nähden riittämättömäksi rangaistukseksi eikä ehdollista vankeutta valvontoineen voida pitää riittävänä tekijän sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi tai uusien rikosten ehkäisemiseksi, eivätkä toisaalta painavat syyt vaadi ehdottoman vankeusrangaistuksen tuomitsemista. Tutkimusten mukaan nuorisorangaistus vaikuttaa seuraamuksena toimivalta tapauksissa, joissa sitä on sovellettu. Nuorisorangaistuksia ei kuitenkaan ole viime vuosina juurikaan tuomittu. Rangaistuksen käyttöä tulisikin pyrkiä lisäämään seuraamuksen kohderyhmään kuuluvilla nuorilla.

Alaikäisillä ja nuorilla vangeilla on monenlaista tuen tarvetta, kuten mielenterveys- ja päihdeongelmia, koulunkäynti- ja työllistymisvaikeuksia, vaikeuksia elämänhallinnassa ja sosiaalisissa taidoissa. Katujengit ovat uusi ilmiö, joka vaikuttaa vankien sijoitteluun ja luo uusia haasteita alaikäisten ja nuorten vankien kanssa työskentelyyn. Vankien tukeminen rikoksettomaan elämään edellyttää moniammatillista osaamista ja uudenlaista työtettä nuorten kanssa työskentelyyn.

Toimenpide 35: Nuorisorangaistussääntelyä kehitetään siten, että teon vakavuus korostuu nykyistä paremmin, esimerkiksi tuomalla sen piiriin yhdyskuntapalvelun elementtejä ja lisäämällä sen käyttöä.

Vastuu- ja yhteistyötahot: OM

Resurssit: Virkatyönä

Toimenpide 36: Väkivaltarikollisuuden ehkäisy- ja katkaisupalveluja ja rikokseen syyllistyneiden moniammatillista kuntoutusta vankeuden täytäntöönpanon aikana kehitetään ja näihin lisätään resursseja. Lisätään vankeusrangaistuksen täytäntöönpanon aikana tapahtuvaa opetusta. Vankilan toiminnassa huomioidaan nuorten muista asiakasryhmistä poikkeavat tarpeet.

Vastuu- ja yhteistyötahot: OM, OKM, Rikosseuraamuslaitos ja kunnat

Resurssit: Väkivaltarikollisuutta vähentäviin ohjelmiin on varattu 575 000 euroa vuodessa.

Toimenpide 37: Lisätään Rikosseuraamuslaitoksessa alaikäisten ja nuorten osastoilla työskentelevien koulutusta katujengeistä sekä vahvistetaan moniammatillista osaamista alaikäisten ja nuorten osastoilla vankiloissa.

Turvallisuus huomioidaan myös muissa seuraamuksissa ja niiden täytäntöönpanossa otetaan huomioon yksilövaikutusten lisäksi myös vaikutukset yhteiskuntaan.

Vastuu- ja yhteistyötahot: OM, Rikosseuraamuslaitos

Resurssit: virkatyönä

4.8 Ehkäistään katujengeihin liittymistä yhteisöissä ja alueilla

Hallituksen tavoitteena on ehkäistä ja torjua katujengirikollisuuden lisääntyminen. Hallitus torjuu myös rinnakkaisyhteiskuntien syntymisen. Keskeistä on huono-osaisuuden ja etnisen eriytymisen yhteisvaikutus, jolla voimistuessaan voi olla vaikutusta rikollisuuteen pitkällä aikavälillä. Tässä tärkeässä asemassa on kotoutumisen tukeminen, mutta myös kriminaalipoliittisia toimenpiteitä on perusteltua toteuttaa paikallisesti.

Toimenpide 38: Jatketaan poliisin ja muiden toimijoiden ennalta estävää työtä erityisessä riskissä olevissa yhteisöissä ja alueilla.

Vastuu- ja yhteistyötahot: SM, Poliisihallitus, yhdessä muiden keskeisten toimijoiden kanssa

Resurssit: Mahdolliset ministeriöiden ja alaisen hallinnon käytössä olevat alueellisesti kohdennetut täsmärahoitukset

Toimenpide 39: Nuorten riskiä ajautua katujengeihin ja katuväkivaltaa ehkäistään tehokkaasti kehittämällä myös muuta yhteistyötä.

Vastuu- ja yhteistyötahot: THL yhdessä muiden keskeisten toimijoiden kanssa

Resurssit: STM/THL:n rahoituskanavat (toimenpide 2 yhteydessä) sekä mahdolliset

muut ministeriöiden ja alaisen hallinnon käytössä olevat alueellisesti kohdennetut täsmärahoitukset.

Toimenpide 40: Paikalliset turvallisuusyhteistyöryhmät huomioivat paremmin nuorten rikosten, rikoskierteen ja katujengien torjumiseksi tarvittavat toimenpiteet. Lisäksi tuetaan ja välitetään hyviä käytäntöjä hyvinvointialueille ja kuntiin paikallisen rikoksia ehkäisevän yhteistyön tehostamiseksi.

Vastuu ja yhteistyötahot: OM/Rikoksantorjuntaneuvosto, SM, paikalliset turvallisuusyhteistyöryhmät

Resurssit: virkatyönä

Toimenpide 41: Kohdennetaan nuorille kampanja ehkäisemään väkivaltaa ihannoivan kuvamateriaalin levittämistä sekä kansalaisten velvollisuudesta puuttua ja ilmoittaa nuorten keskinäisistä väkivaltilanteista ja niiden uhasta.

Vastuu- ja yhteistyötahot: OM/Rikoksantorjuntaneuvosto

Resursointi: Varmistettava erikseen

4.9 Hyödynnetään tutkimustietoa

Nuoriso- ja jengirikollisuuden ehkäisemiseen suunnattujen interventioiden tulee perustua tutkittuun tietoon. Myös työn paikallisella tasolla tulee olla tietoperusteista ja pohjautua alueelliseen tietoon, jotta toimenpiteet voidaan suunnata oikein. Tästä syystä poikkihallinnollista tietopohjaa paikallisen rikoksantorjunnan tueksi tulee kehittää. Kansallisesti ja alueellisesti on tarpeen vahvistaa nuorisoväkivallan ehkäisyn yhteistä tietopohjaa ja osaamista torjua jengiytymisen ja väkivaltaisen radikalisoitumisen yllykkeitä sekä yksilöiden että yhteisöjen tasolla. Tutkimusta rikollisuuden juurisyistä, uusista nuorisorikollisuuden ilmiöistä sekä rikoksia ehkäisevien toimenpiteiden vaikuttavuudesta tarvitaan lisää.

Toimenpide 42: Varmistetaan rikollisuuden juurisyitä tunnistavan tutkimuksen jatkuvuus.

Vastuu- ja yhteistyötahot: OM/Rikoksantorjuntaneuvosto

Resurssit: Varmistettava erikseen

Toimenpide 43: Edistetään nuoriso- ja jengirikollisuutta torjuvien ja väkivaltaa vähentävien toimenpiteiden prosessi- ja vaikuttavuusarviointia sekä kerätään ja välitetään arviointitietoa keskeisille toimijoille.

Vastuu- ja yhteistyötahot: OM/Rikoksantorjuntaneuvosto ja THL

Resurssit: Virkatyönä sekä toimenpiteiden 2 ja 8 yhteydessä

5. TOIMENPIDEOHJELMAN TOIMEENPANO JA SEURANTA

Kukin ministeriö ja viranomainen vastaavat toimialalleen kuuluvien toimenpiteiden valmistelusta ja toteutuksesta.

Toimenpideohjelman toteutusta ohjaa ohjelman valmistelussa mukana olleista ministeriöistä koottava osastopäällikkötasoinen ohjausryhmä (OM, SM, STM, VM, OKM, TEM). Työn etenemistä käsitellään myös sisäisen turvallisuuden ja oikeudenhoidon ministerityöryhmässä.

Toimenpideohjelman seurannasta ja koordinoinnista vastaa oikeusministeriö. Tässä tehtävässä oikeusministeriön apuna muissa kuin lainsäädäntöä koskevissa asioissa toimii rikosentorjuntaneuvosto.

Nuoriso- ja katujengirikollisuusilmiön tilannekuvasta ja seurannasta vastaa sisäministeriön yhteyteen asetettava yhteistyö- ja koordinaatioryhmä.

Oikeusministeriö raportoi toimenpideohjelman etenemisestä ohjausryhmälle. Myös lasten, nuorten ja perheiden ministeriryhmä pidetään informoituna toimenpideohjelman etenemisestä. Ilmiön tilannekuvasta raportoi sisäministeriön yhteydessä toimiva yhteistyö- ja koordinaatioryhmä.

Toimenpideohjelma nuoriso- ja jengirikollisuuden ehkäisemiseksi ja torjumiseksi vuosille 2024-2027 julkaistaan 25.4.2024 oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja sarjassa (OM 2024:13).